

تشبیه

یعنی مانند کردن چیزی به چیز دیگر که به جهت داشتن صفت یا صفاتی با هم مشترک باشند

هر تشبیه دارای چهار رکن یا پایه است :

۱- مشبه : کلمه ای که آن را به کلمه ای دیگر تشبیه می کنیم .

۲- مشبه به : کلمه ای که کلمه ی دیگر به آن تشبیه می شود .

۳- ادات تشبیه : کلمات یا واژه هایی هستند که نشان دهنده ی پیوند شباهت می باشند و عبارتند از : همچون ، چون ، مثل ، مانند ، بسان ، شبیه ، نظیر ، همانند ، به کردار و.....

۴- وجه شبه : صفت یا ویژگی مشترک بیت مشبه و مشبه به می باشد . (دلیل شباهت)

مثال : علی مانند شیر شجاع است .

مشبه ادات مشبه به وجه شبه

• نکته : « مشبه » و « مشبه به » طرفین تشبیه نام دارند . که در تمام تشبیهات حضور دارند اما « ادات تشبیه » و « وجه شبه » می توانند در یک تشبیه حذف شوند . که در این صورت تشبیه با داشتن دو رکن « مشبه » و « مشبه به » برقرار است .

• مثال : دل همچو سنگت ، ای دوست به آب چشم سعدی / عجب است اگر نگردد که بگردد آسیابی

• توضیح : دل به سنگ تشبیه شده است اما وجه شبه « سختی » در این بیت نیامده است .

• نکته : در تشبیه وقتی که « وجه شبه » و « ادات تشبیه » حذف شود ، به آن « تشبیه بلیغ » می گویند . (تشبیه بلیغ زیباترین و رساترین تشبیه است .)

• مثال : دلش سنگ است .

مشبه مشبه به

• نکته : در تشبیه همیشه وجود وجه شبه در « مشبه به » قویتر و بارز تر است که ما « مشبه » را در داشتن وجه شبه به آن تشبیه می کنیم .

کنایه در لغت به معنای پوشیده سخن گفتن است و در اصطلاح سخنی است که دارای دو معنی دور و نزدیک است. که معنی نزدیک آن مورد نظر نیست اما گوینده جمله را چنان ترکیب می کند و به کار می برد که ذهن شنونده از معنی نزدیک به معنی دور منتقل می شود.

• نکته: در کنایه الفاظ همه حقیقی اند اما مقصود گوینده معنای حقیقی و ظاهری آن نیست.

• نکته: کنایه معمولاً در یک جمله یا یک ترکیب به کار می رود.

• مثال ۱: هنوز از دهن بوی شیر آیدش.

• توضیح: کنایه از این که هنوز بچه است و بارز ترین نشانه ی بچگی همان شیر خوردن است.

• مثال ۲: که رهام را جام باده است جفت.

• توضیح: کنایه از این که رهام عیاش و خوشگذران است و مرد جنگ نیست.

• مثال ۳: ببايد زدن سنگ را بر سبوی.

• توضیح: سنگ را بر سبوی زدن کنایه از آزمایش و امتحان کردن است.

• عباراتی نظیر: دست و پا کردن، روی کسی را به زمین انداختن، شکم را صابون زدن، بند از بند گشودن، زبان در کشیدن، عنان گران کردن، دهان دوختن، پای در دامن آوردن، سر زخاک بر آوردن، دست ندادن، دست به سیاه و سفید زدن، دست روی دست گذاشتن و... همه کنایه هستند.

• تضمین

آن است که شاعر یا نویسنده در میان کلام (شعر یا نثر) خود آیه، حدیث، مصراع یا بیتی را از شاعر دیگر عیناً بیاورد.

نکته: اگر بیت یا مصراعی از شاعر دیگر به عنوان تضمین بیاورد معمولاً نام آن شاعر به گونه ای ذکر می شود.

نکته: معمولاً عبارت تضمین شده داخل گیومه قرار می گیرد.

هدف از تضمین: - اعتبار بخشیدن به سخن

۲- خلاصه کردن مفاهیم گسترده و طولانی

۳- ضمانت برای اثبات ادعا

مثال : چه زنم چو نای هر دم زنوای ساز او دم که لسان غیب خوشتر بنوازد این نوا را

« همه شب در این امیدم که نسیم صبحگاهی به پیام آشنایی بنوازد این نوا را »

توضیح : بیت دوم این شعر را شهریار از حافظ تضمین کرده است

تضاد (طباق)

- آوردن دو کلمه ی متضاد در سخن به گونه ای که سبب زیبایی کلام گردد
- نکته : تضاد هم در شعر و هم در نثر بکار می رود .
- مثال : صبح امید که بد معتکف پرده ی غیب / گو برون آی که کار شب تار آخر شد
- نکته : فعل ها نیز می توانند آرایه تضاد را به وجود آورند
- مثال : پروردگارا! از خصلت طمع که دنائت آورد و آبرو ببرد ...

مراعات نظیر (تناسب)

اگر گوینده در کلام خویش مجموعه ای از کلمات را بیاورد که به نوعی با هم تناسب و ارتباط داشته باشند ، آن را مراعات نظیر گویند .

نکته : تناسب میان کلمات می تواند از نظر جنس ، نوع ، مکان ، زمان ، همراهی و ... باشد .

نکته : بیشترین کاربرد مراعات نظیر در شعر است اما گاهی در نثر هم دیده می شود .

مثال : رود شاخ گل در بر نیلوفر برقصد به صد ناز گلنارها

(شاخ ، گل ، نیلوفر و گلنار — مراعات نظیر)

نکته : آرایه های مراعات نظیر ممکن است بین سه کلمه یا بیشتر اتفاق بیفتد .